

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงไทยสากลที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและเนื้อหา และการสื่อความหมายของเพลงไทยสากลที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว ระหว่างปี พ.ศ.2535-2545 โดยใช้ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหา
2. แนวคิดเรื่องครอบครัว
3. แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมประกิต (Socialization)
4. แนวคิดเกี่ยวกับเพลงและการสื่อสาร
5. แนวคิดด้านการสื่อความหมายโดยใช้โวหารภาพพจน์ (Figure of speech)

แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

มีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

เบอร์นาร์ด เบอริลสัน (Bernard Berelson, 1952, P 18) กล่าวว่า ต้นตำรับการวิเคราะห์เนื้อหา ได้ให้คำนิยามว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคการวิจัยเพื่อการพรรณนาเนื้อหาการสื่อสารที่ประจักษ์แจ้ง หรือปรากฏชัด (Manifest Content) ตามวัตถุประสงค์ เป็นระบบและเชิงปริมาณ

ฮอลส์ไตน์ (Holsti Ole R., 1969, P 2) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นระเบียบวิธีวิจัยอย่างหนึ่ง ซึ่งมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาด้านเทคนิควิธีวิจัย เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการศึกษา และประเด็นปัญหาใหม่ๆที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย

คิริเพนดอร์ฟ (Krippendorff, 1980: p 21) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคการวิจัยอย่างหนึ่ง ในการทำเครื่องมือให้มีความเชื่อถือได้ และมีผลสรุปที่เที่ยงตรง จากข้อมูลไปสู่สภาวะแวดล้อม (Context) ของข้อมูล

เกษม ศิริสัมพันธ์ (2570) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการวิจัยสื่อสารมวลชนชนิดหนึ่ง วิธีนี้มุ่งเฉพาะเนื้อหาของสื่อมวลชน จะเป็นหนังสือพิมพ์, นิตยสาร, รายการวิทยุ หรือโทรทัศน์ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อแสดงถึงแนวโน้มของการสื่อสารมวลชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

- ผู้ส่งสาร คือ ผู้จัดทำสื่อต่างๆ
- เนื้อหาของสื่อสารมวลชน คือ ข้อความที่ปรากฏอยู่ตามหน้าหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือข้อความที่ออกอากาศในรายการวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น
- ผู้รับสาร คือ มวลชนซึ่งเป็นผู้รับข้อความ (audience) จากเนื้อหาของการสื่อสารมวลชนนั้นอีกทอดหนึ่ง

ในระหว่างองค์ประกอบของการสื่อสารมวลชนทั้ง 3 ประการนี้ จะเห็นว่า เนื้อหา (Content) มีความสำคัญผู้มีใช้น้อย เพราะเป็นเรื่องราวข้อเท็จจริง (ข่าว) หรือความเห็น (บทความหรือบทวิจารณ์) ซึ่งสื่อสารมวลชนป้อนให้แก่มวลชนผู้รับสาร

สุภางค์ จันทวนิช (2540) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหา คือ เทคนิคการวิจัยที่พยายามจะบรรยายเนื้อหาของข้อความหรือเอกสารโดยใช้วิธีการเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบและเน้นสภาพวัตถุวิสัย (Objectivity) (เบอร์โรลสัน, Berelson 1952) การบรรยายนี้เน้นที่เนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความ พิจารณาจากเนื้อหาโดยผู้วิจัยไม่มีอคติ หรือความรู้สึกของตัวเองเข้าไปพัวพัน ไม่เน้นการตีความหมายหรือหาความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังหรือความหมายระหว่างบรรทัด การวิเคราะห์เนื้อหาอาจไม่จำเป็นต้องเป็นวิธีการเชิงปริมาณก็ได้ เพียงแต่ให้การระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความ หรือสาระอย่างมีระบบ และเป็นสภาพวัตถุวิสัย (ฮอลลสไตน์, Holisti 1969) เราอาจสรุปได้ว่าการวิเคราะห์เนื้อหาจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ มีความเป็นระบบ มีความเป็นสภาพวัตถุวิสัย และอิงแนวกรอบแนวคิดทฤษฎี

สุภางค์ได้เพิ่มเติมว่า ในการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะในสาขาที่มีการใช้ข้อมูลเอกสาร เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ภาษา นิเทศศาสตร์ การวิเคราะห์เนื้อหาที่มีบทบาทเด่นในการช่วยบรรยายหรือแยกแยะสาร (message) ของข้อความที่ศึกษา เราอาจกล่าวโดยย่อว่าในเอกสาร หรือตัวบทที่จะวิเคราะห์นั้น มีองค์ประกอบหลักๆ 6 ประการ ได้แก่

- แหล่งที่มาของข้อความหรือสาระ ได้แก่ ผู้สื่อ (source/sender)
- กระบวนการใส่ความหมายของสาระ (encoding process)
- ตัวสาระหรือข้อความ (message)

- วิธีถ่ายทอดสารไปยังผู้อื่น (Channel of transmission)
- ผู้รับสาร (detector)
- กระบวนการถอดความหมายของสาร (decoding process)

หน่วยของการวิเคราะห์เนื้อหา (The Unit of Content Analysis)

หน่วยในการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่ง เคอลิงเจอร์ (Kerlinger, 1972 :525) ได้อธิบายถึงหน่วยสำคัญไว้ 5 หน่วย คือ

1. การใช้คำ (Word) เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในการวิเคราะห์ ซึ่งอาจจะบ่งความหมายถึงกลุ่มคำหรือบางครั้งเรียกหน่วยสัญลักษณ์ (Unit of symbol) หรืออาจจะใช้ถ้อยคำ
2. แนวคิดหลัก (Theme) เป็นหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใหญ่กว่าคำ แนวคิดหลักนี้อาจจะปรากฏอยู่ในประโยคที่แสดงแนวความคิดหลัก 1 แนวคิด ในการวิเคราะห์ การใช้แนวคิดหลักนี้นับว่าเป็นหน่วยที่มีประโยชน์สูงสุดในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษามลกระทบของการสื่อสารมวลชนต่อมติสาธารณะ
3. คุณลักษณะ (Character) เป็นการกำหนดหน่วยโดยพิจารณาจากคุณลักษณะที่ปรากฏ เช่น ในบทละคร เรื่องราวการตัดสินใจ การพิจารณาถึงรหัสของหน่วยจำเป็นต้องพิจารณาทั้งเรื่องที่สามารถแยกแยะคุณสมบัติออกมาได้ เช่น การแยกแยะคุณสมบัติด้านการศึกษา สถานภาพทางการเงิน ศาสนา เชื้อชาติ
4. รายเรื่อง (Items) เป็นหน่วยที่ใช้บ่อยที่สุดในการวิเคราะห์เนื้อหา รายเรื่องของสื่อต่างกันจะต่างกัน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร บทความสุนทรพจน์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ จดหมาย รายเรื่อง เป็นการจัดเรื่องอย่างกว้างๆ โดยการวิเคราะห์เรื่องทั้งหมดและภายในรายเรื่องแต่ละเรื่องสามารถจัดแบ่งแยกออกไปได้อีกเช่น ข่าวสามารถจัดเป็นกลุ่มเนื้อหาเรื่องได้อีก เช่น ข่าวต่างประเทศ ข่าวเศรษฐกิจ ฯลฯ
5. การวัดเนื้อหาและเวลา (Space and time) เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้วัดลักษณะทางกายภาพของงานสื่อสาร ความกว้างของคอลัมน์ จำนวนหน้า ความยาวของบรรทัด อาจจะวัดเป็นนาที สำหรับรายการวิทยุ และวัดเป็นคอลัมน์นิ้วสำหรับหนังสือพิมพ์ ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาสามารถใช้หน่วยการวิเคราะห์หลายๆประเภทรวมกันตามความเหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นๆ

ในกรอบแนวคิดนี้ ตัวสารหรือข้อความเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการวิจัยที่สามารถช่วยวิเคราะห์ตัวสาร หรือข้อความที่ถูกสื่อได้เป็นอย่างดี

แนวคิดเรื่องครอบครัว

ครอบครัว เป็นคำที่มีผู้ให้นิยามไว้ด้วยกันหลายความหมาย (อ้างถึงใน พรรณี จิตไพศาล วัฒนา, 2540)

โฮเบลล์ (Hoebel,1966) ได้ให้คำจำกัดความว่า “ครอบครัว” เป็นกลุ่มอันเป็นองค์ประกอบด้วยคู่สมรส และบุตรของพวกเขา”

แคโรล เอมเบอร์ และ เมลวิน เอมเบอร์ (Carol Ember and Melvin Ember, 1977) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ครอบครัว” เป็นหน่วยของสังคมซึ่งอย่างน้อยที่สุดจะประกอบด้วย คู่สมรสคู่หนึ่ง และบุตรของคู่สมรสนั้น

เมอร์ด็อก (Murdock ,1949) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “ครอบครัว” คือ กลุ่มสังคมซึ่งมีลักษณะสำคัญอันจะประกอบไปด้วยการที่มีที่อยู่อาศัยร่วมกัน การร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการทำหน้าที่ผลิตชาติพันธุ์มนุษย์”

สำหรับประเภทของครอบครัว ที่พบอยู่ในปัจจุบันมีด้วยกัน 2 ลักษณะ ดังที่เมอร์ด็อก(Murdock) ได้แบ่งประเภทของครอบครัวไว้ดังนี้ (สุพัตรา สุภาพ,2522)

ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และลูก ซึ่งอาจเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ เป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุด ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน

ครอบครัวขยาย (Extended Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย ครอบครัวเดี่ยวและญาติพี่น้อง เช่น ปู่ย่า ลุงป้า น้าอา เป็นต้น อาจจะอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน หรือเขตบ้านเดียวกัน โดยอาจจะปลุกอยู่ใกล้เคียงกันก็ได้

แต่ไม่ว่าครอบครัวจะเป็นรูปแบบหรือลักษณะใดก็ตาม ครอบครัวจะมีวงจรภาพหมุนเวียนที่เปลี่ยนรูปแบบไปตามกาลเวลา ซึ่งเราเรียกว่า “วัฏจักรของครอบครัว” (Family Life Cycle) โดยเริ่มต้นจากการแต่งงานของชายและหญิง จนกระทั่งคู่แต่งงานนั้นสิ้นชีวิตลง ในแต่ละช่วงของชีวิตก็จะมีกิจกรรมต่างๆที่คล้ายคลึงกัน อาจจะแตกต่างกันบ้างตามลักษณะโครงสร้างของสมาชิกในครอบครัว โดยทั่วไปแล้วก็จะมีกิจกรรมการเกิด การเข้าศึกษาเล่าเรียน เจริญเติบโตเข้าสู่ภาวะและเข้าสู่วัยชราหรือปัจฉิมวัยในที่สุด

ครอบครัวในโลกนี้อาจแบ่งได้จากครอบครัวเดี่ยว ไปจนถึงครอบครัวขยาย จากครอบครัวโบราณไปจนถึงครอบครัวสมัยใหม่ แต่ครอบครัวทุกรูปแบบจะมีการพัฒนาความสัมพันธ์พื้นฐาน 4 ประการ เหมือนกันคือ (ควีน และ ฮาเบนส์เทน ,Queen S. A. & Habenstein, R. W.1969 p.10 อ้างถึงใน พรรรถทิพย์ ศิริวรรณบุญย์)

1. ในทุกครอบครัวความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จะพัฒนาอย่างแน่นแฟ้นอย่างน้อยเมื่อวัยเยาว์
2. ครอบครัวส่วนมากมักมีชายเป็นหัวหน้าครอบครัว และครอบครัวแบบสามีภรรยาคู่เดียว (Monogamy) เป็นครอบครัวที่ได้รับการยอมรับมาก เพราะมีภาระจากครอบครัวน้อยกว่าครอบครัวแบบอื่น
3. ครอบครัวทุกชนิดมีหน้าที่หลัก 4 ประการที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว คือ สร้างสรรค์ (Procreation) บุคลิก (Orientation) แบ่งปันหน้าที่ (Division of Labor) และมอบหมายบทบาทฐานะ (Status – giving)
4. ในทุกระบบครอบครัว การพัฒนาครอบครัวมีขั้นตอนและเป็นระบบ

แม้ว่าครอบครัวจะมีวิวัฒนาการหลายรูปแบบ แต่ครอบครัวก็ถือเป็นสถาบันทางสังคม สถาบันแรกของมนุษย์ และที่สำคัญคือ ครอบครัวทุกรูปแบบล้วนแต่มีความสำคัญเหมือนกันต่อสมาชิก ในประเด็นหลักต่อไปนี้

1. ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ซึ่งปรากฏในทุกลักษณะของครอบครัว อย่างน้อยที่สุดเมื่อเด็กอยู่ในวัยทารก
2. ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ถ้าความสัมพันธ์นี้ดี ครอบครัวก็จะมั่นคงและสร้างสรรค์ สมาชิกในครอบครัวก็จะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จในชีวิต
3. ความสำคัญในการให้บทเรียนในการต่อสู้ชีวิต บทบาททางเพศทั้งชายและหญิง ค่านิยม ทศนคติในการประกอบอาชีพ และสุนทรียภาพแห่งชีวิต

นอกจากนี้การที่ครอบครัวจะมีความมั่นคง และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขนั้น ครอบครัวจะต้องทำหน้าที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้ (พรรรถทิพย์ ศิริวรรณบุญย์, 2545)

1. หน้าที่ด้านเศรษฐกิจ

ในสมัยโบราณคนในครอบครัวเดียวกันต้องช่วยกันทำมาหากิน ลูกต้องรับภารกิจของพ่อ แต่ยังไม่ได้เป็นเจ้าของจนกว่าพ่อจะตาย ครอบครัวเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค ในปัจจุบันการผลิตต่างๆ ถูกตัวแทนนอกครอบครัวรับไปทำแทนทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังมาจากต่างประเทศ อาหารที่เคยทำในบ้านก็มีตัวแทนทำนอกร้าน ในสังคมปัจจุบันสิ่งต่างๆ อาจหาซื้อได้ไม่ว่า อาหาร หรือเสื้อผ้า นอกจากนั้นยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่รุนแรง

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้แม่บ้านออกทำงานหาเงินนอกร้าน ขณะนี้ถ้าทำงานอย่างเดียวกันผู้หญิงก็ได้ค่าแรงเท่ากับผู้ชาย อาชีพแทบทุกอย่างเปิดรับผู้หญิง ฉะนั้นสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจผู้หญิงหลายคนจึงจำเป็นต้องทำงานนอกร้าน เพื่อหารายได้มาสำหรับการดำรงชีวิตในครอบครัว

ผู้ชายเคยเป็นหัวหน้าครอบครัว แต่สภาพสังคมที่เปลี่ยนไปชายหญิงจึงต้องช่วยกันตัดสินใจในเรื่องต่างๆ หญิงโสดแต่งงานเพราะต้องการความเป็นเพื่อน มีความสนใจร่วมกันหรือความรักมากกว่าการแต่งงานเพื่อหาบ้านอยู่หรือเลี้ยงตน

บางครั้งหญิงอาจทำงานเพื่อส่งเสียสามีเรียนหรือชายทำงานเพื่อส่งภรรยาเรียน เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะหุ้นส่วนชีวิตที่ต้องรับผิดชอบในเศรษฐกิจของครอบครัวที่นับแต่จะเป็นภาระที่หนักขึ้น

นับเป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่มีความสำคัญ บุคคลในครอบครัวที่อยู่ในวัยทำงาน ต้องทำหน้าที่นี้เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะอยู่ในรูปของตัวเงิน หรือสิ่งของ เป็นปัจจัยที่จะสนองความต้องการของบุคคล ทั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเพื่อความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ ความรู้สึกว่ามีคนรัก ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้สมาชิกในครอบครัวจะเป็นผู้สนองตอบนั่นเอง

2. หน้าที่ในการให้การศึกษา

ในสมัยก่อนแม่สอนเรื่องการบ้านการเรือนให้ลูก สอนให้อ่าน เขียน หรือทำเลขง่ายๆ แต่ทุกวันที่เด็กใช้เวลาในโรงเรียน หรือในการเรียนมากกว่าอยู่บ้าน กินข้าวกลางวันที่โรงเรียนถึงบ้านในเวลาเย็น โรงเรียนเล็กก็มีกิจกรรมนอกหลักสูตร แม่แต่วันเสาร์ ทุกวันนี้แต่ละคนมุ่งจะเรียนให้ได้ รับปริญญาสูงสุดเท่าที่จะเรียนได้ แม่แต่ผู้ใหญ่ก็เข้าชั้นผู้ใหญ่เรียนได้ในตอนค่ำ หรือในโรงเรียนเคลื่อนที่

แต่กระนั้นครอบครัวก็ยังเป็นตัวแทนวัฒนธรรมที่จะถ่ายทอดขนบธรรมเนียมและประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม งานอดิเรกและกิจกรรมที่จะเรียนได้ในบ้านเด็กซึ่งจะเรียนจากที่อื่นไม่ได้

เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ทำอะไรๆร่วมกันจะต่างจากเด็กที่มาจากบ้านที่ต่างคนต่างทำ การปฏิบัติและดำเนินชีวิตในครอบครัวเป็นตัวแทนในการเรียนที่เข้มแข็งกว่าจะเรียนจากหนังสือที่โรงเรียน ถ้าครอบครัวไม่ยอมทำอะไรเลยก็จะสูญเสียหน้าที่ทางการศึกษาและเด็กที่ดีจะขาดความสนับสนุนที่ควรได้จากครอบครัว

3. หน้าที่ในการปกป้องสวัสดิภาพ

อาจถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของครอบครัวนับตั้งแต่บุคคล 2 คนตัดสินใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เริ่มจากการจัดหาปัจจัย 4 ที่เหมาะสมเมื่อสมาชิกใหม่เกิดขึ้น สมาชิกใหม่ก็ต้องได้รับการดูแลให้ปลอดภัยนับตั้งแต่ตั้งครรภ์ บิดามารดาจะกำหนดกิจกรรมและปัจจัยต่างๆ ที่จะสร้างครอบครัวให้เต็มบ้าน มีการระแวงระวังให้สมาชิกในครอบครัว ได้รับสิ่งที่ต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทำให้สมาชิกได้รับการตอบสนองต่อความรู้สึกปลอดภัย มั่นคง ได้รับความรัก ความรู้สึกว่าเป็นที่ต้องการ และยอมรับนับถือของบุคคลอื่นในครอบครัว

ครอบครัวต้องปกป้องสวัสดิภาพของสมาชิก อาจอาศัยตำรวจหรือหน่วยงานอื่นๆ เช่น สาธารณสุข ยา ประกันชีวิต ประกันรถ ประกันทรัพย์สินสมบัติ การฉ้อฉล การปลุกผี เช่น การป้องกัน ไปโรงพยาบาลเพื่อให้หายป่วยไข้

4. หน้าที่ในการสันตนาการ

ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มักจะเกิดความเครียดขึ้น ทำให้ต้องการมีการผ่อนคลาย ความเครียดในรูปของสันตนาการ ซึ่งทำให้รูปแบบตามความรู้ เพศ วัย ค่านิยม ฯลฯ เช่น อ่านหนังสือ ฟังเพลง เล่นกีฬา ท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งการผ่อนคลายนี้จะทำให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างในครอบครัว

5. หน้าที่ทางศาสนา

โดยทั่วไปแล้วทางศาสนาคือสิ่งที่เป็นนามธรรม หลักของศาสนาอาจแตกต่างกันในวิธีปฏิบัติ ไม่ว่าจะครอบครัวนั้นๆ จะนับถือศาสนาใด แต่หลักที่เหมือนกันของทุกศาสนา คือ การสอนให้ทำความดี ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และผลของการอยู่ในกรอบของศาสนา จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งครอบครัวจะเข้ามาทำหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ ให้กับสมาชิกในครอบครัว

การศาสนาในบ้านเรามีน้อยลงไปเรื่อยๆ เพราะความไม่สะดวก คนหนุ่มสาวไม่สนใจการเข้าวัด ในชนบทเวลามีงานวัดก็เข้าไปเพื่อสนุกมากกว่าที่จะสนใจกับพิธีศาสนา

ความเชื่อพื้นฐานต่างๆ เด็กก็มักได้รับจากครอบครัว ครอบครัวควรช่วยให้เขามีปรัชญาชีวิต ศีลธรรมที่เขา มี เขาได้มาจากครอบครัวของเขาเอง

การศึกษาพบว่าหนุ่มสาวเรียกตนเองว่าพุทธศาสนิกชน เพราะเกิดมาในครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ แต่แท้จริงแล้วครอบครัวส่วนมากไม่สามารถให้คุณค่าทางศาสนาแก่เด็กได้อย่างแท้จริงและได้ผลสำเร็จ

6. หน้าที่ในการให้ความรัก

ในวัยทารกเด็กจะได้รับการอุ้มชูกอดรัดในระหว่างให้นม มารดาจะทำให้เขาเกิดความไว้วางใจ เขาได้รับการเปลี่ยนผ้าที่เปียกแฉะ และมีคนในครอบครัวมาเล่นด้วย เมื่ออายุได้ 3 เดือน เขาก็จะเริ่มเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลแต่ละคน รู้ว่าใครเป็นใครในครอบครัว กรอุ้มชูแสดงความรัก เด็กจะเกิดความรู้สึกอบอุ่นมั่นคงปลอดภัย ซึ่งจะช่วยให้เขาปรับตัวให้เข้ากับโลกภายนอกได้ การดูแลด้วยความรัก ความใกล้ชิดของแม่จะช่วยให้เด็กมีบุคลิกภาพที่มีสุขภาพสมบูรณ์ ความรักและการให้กำลังใจจากครอบครัวจะช่วยให้เขาเติบโตเป็นคนมีความสุขและมีความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กจะได้รับความรักที่ต่อเนื่องไม่ขาดหายนั้นต้องมาจากครอบครัว สาเหตุหนึ่งของการที่เด็กชุกชนมีปัญหาเพราะเขาถูกละเลย เขาจึงอยากได้รับความเอาใจใส่ ความโกรธ อิจฉาริษยาเป็นโทษแก่เด็กที่ไม่รู้สึกอบอุ่น หรือไม่เป็นที่ต้องการของครอบครัว ถ้าเด็กไม่แน่ใจในความรู้สึกของพ่อแม่ เขาจะเป็นคนที่อาจนั่งหลบคนเดียว ซ้ำร้ายหรือก่อความยุ่งยาก คนที่ไม่ได้รับความรักจากครอบครัวก็จะไม่สามารถรักผู้อื่นได้

เมื่อการทำหน้าที่อื่นๆ ลดลง การทำหน้าที่ให้ความรักมีความสำคัญยิ่งขึ้น ความรักใคร่ใกล้ชิดในครอบครัวช่วยค้ำกันในโลกแห่งการแข่งขันชิงดี ในปัจจุบันบิดามารดาตระหนักถึงความสำคัญของความรักของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้พัฒนาการเด็กก้าวหน้าขึ้น

ในวัยผู้ใหญ่ความรักรวมทั้งการให้และการได้รับความพึงพอใจทางอารมณ์ความรักรวมถึงความสัมพันธ์ทางเพศ ความรักมีความหมายว่าการสนองความใคร่ ยังมีความสนิทสนมใกล้ชิดกันและหมายถึงการร่วมรักที่ทำให้เกิดบุตรซึ่งเป็นที่รักและต้องการ

ความรักที่ลูกได้รับจากพ่อแม่ พ่อแม่ได้รับจากลูก พี่น้องและสมาชิกมีความรักใคร่ผูกพันจะเป็นปัจจัยเชื่อมโยงสมาชิกทุกคนในครอบครัว ให้รักใคร่ผูกพัน และมีจิตใจที่จะปกป้องอันตรายหรือสิ่งที่จะกระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่ได้รับความรักและกำลังใจจากครอบครัว จะทำให้เด็กมีพัฒนาการก้าวหน้า มีความสุข และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

7. หน้าทีทางชีววิทยา

ครอบครัวมีหน้าที่ในการให้กำเนิดบุตร ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่ไม่มีสถาบันใดในสังคมสามารถทดแทนได้ ซึ่งการสืบทอดเผ่าพันธุ์นี้ ถือเป็นกระบวนการตอบสนองที่เป็นไปตามธรรมชาติ นอกเหนือจากความต้องการด้านกายภาพในด้านอื่นๆ เช่น อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยา รักษาโรค เด็กที่เกิดไม่ถูกกฎหมายในครอบครัวที่ไม่ต้องการ มักจะเป็นปัญหาและภาระของสังคม ซึ่งมีอยู่มากมายในสังคมไทย ดังนั้นทุกชีวิตที่เกิดต้องมีสิทธิที่จะได้รับความรักและความเอาใจใส่

การที่พลเมืองไทยเพิ่มขึ้นปีละ 1% เป็นภาระหนักของครอบครัวและสังคม จึงจำเป็นที่ครอบครัวจะต้องวางแผนว่าจะมีบุตรสักกี่คน ถิ่นห่างกันกี่ปี และจะมีเมื่อไหร่ จึงจะมีความสามารถที่จะรับผิดชอบทางเศรษฐกิจได้ดี มีเวลา มีความรักความเอาใจใส่ในการเลี้ยงดูให้บุตรเจริญเติบโตเต็มที่

แม้การชะลอการเกิดเป็นนโยบายของรัฐและประชาชนให้ความสนใจเรื่องนี้แล้ว การศึกษาในเรื่องนี้ยังไม่มีแบบแผนที่แน่ชัด การทำแท้งยังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย การทำแท้งโดยหมอเถื่อนนำอันตรายมาให้มารดาและบุตรเป็นอันมาก และแม้การมีบุตรเป็นธรรมชาติที่พึงปรารถนา แต่ก็ต้องมีขีดขั้น เพราะบุตรคือความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ของบิดามารดา ซึ่งต้องมีความพร้อมที่จะรับผิดชอบเสียก่อนจึงควรมีบุตร การสร้างการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นเป็นงานที่ยากยิ่ง ยากกว่าการลงทุนทำธุรกิจใดๆทุกอย่างในสังคม เพราะผู้สร้างต้องให้ทั้งร่างกาย แรงใจ และแรงเงิน อย่างมีศิลปะและเหมาะสมด้วย

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาให้ละเอียดลึกซึ้งลงไปถึง หน้าที่ของครอบครัวที่แท้จริง ก็คงจะต้องเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของพ่อแม่ ซึ่งนับว่าเป็นบุคคลที่เป็นแกนนำสำคัญของครอบครัว เพราะเป็นผู้ที่สร้างครอบครัวขึ้น ทั้งพ่อและแม่จะมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน แต่จะมีความแตกต่างกันบ้างในบางหน้าที่ ดังนี้ (คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2539 : 219)

บทบาทและหน้าที่ของพ่อบ้านที่มีต่อครอบครัว

1. ให้ความคุ้มครองปกป้องครอบครัว โดยธรรมชาติผู้ชายถูกสร้างมาให้เข้มแข็งทางด้านร่างกายมากกว่าผู้หญิง พ่อบ้านจึงต้องทำหน้าที่เป็นเสาเอกค้ำชูบ้าน ให้เกิดความมั่นคง
2. ให้การค้ำจุนเกื้อหนุนเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้วรายได้หลักของครอบครัวจะมาจากพ่อบ้าน แม้ว่าบางครอบครัวแม่บ้านจะมีรายได้มากกว่า แต่ก็ไม่ถือเป็นข้ออ้างให้พ่อบ้านไม่ต้องค้ำจุน

ครอบครัวที่พ่อแม่ที่เลี้ยงลูกแบบมีปฏิสัมพันธ์ที่บ้าน และสร้างทัศนคติที่ดีของสมาชิกในครอบครัวต่อพ่อบ้าน

2. เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ พ่อแม่บ้านควรให้คำแนะนำแก่สมาชิกในครอบครัวในกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกบ้าน เพื่อพัฒนาเด็กให้เติบโต เป็นทั้งคนเก่งและคนดี และเป็นประโยชน์ 4ลข

3. ให้ครอบครัวสามารถอบอุ่นในครอบครัว พ่อแม่บ้านควรดูแลเข้าใจใส่สมาชิกในครอบครัวด้วยความรักและห่วงใยอย่างเหมาะสม มีเวลาว่างให้เด็กเล่นสนุกได้ และตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

4. เป็นคนดีที่มีชีวิตดี พ่อแม่บ้านที่ดีควรสร้างบรรยากาศให้เด็กดี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และรับฟังความคิดเห็นของเด็กอย่างเหมาะสม ส่งเสริมคุณลักษณะที่เป็นรากฐานของกรรพัฒนาการที่ดีตั้งแต่ต้นทาง ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และร่างกาย ส่งเสริมเด็กให้สนใจชีวิตและมองโลกในแง่ดี มีทัศนคติที่ดีต่อสังคม และให้เด็กมีเป้าหมายชีวิตของตนเอง ถือเป็นรากฐานพื้นฐานของสุขภาพจิตที่ดีตั้งแต่ยังเด็ก

5. เป็นที่ปรึกษาที่ดีของสมาชิกในครอบครัว พ่อแม่บ้านให้เกียรติและปกป้องแม่บ้านให้ครอบครัวอบอุ่นและมีความสุข ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่ เป็นที่ปรึกษาให้สมาชิกในครอบครัวต้องทำอย่างดีที่สุด ให้เด็กมีความภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง และเสียสละทางเดินชีวิตที่เป็นที่พอใจของลูก ให้เด็กมีพลังชีวิตที่แข็งแรง และมั่นคงเหตุผลเพื่อให้คล้อยตาม

ชีวิตที่พ่อแม่บ้านอยู่เป็นแม่บ้านที่ดีกับลูกอยู่ถึงพ่อแม่ที่ดี และบุตรเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่อีกมากมาย ทั้งการดูแลลูกที่พ่อแม่บ้านมีหน้าที่ดูแลลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่มีสื่อโซเชียลมีเดียมากมาย พ่อแม่บ้านที่ดีควรดูแลลูกให้ห่างจากสื่อโซเชียลมีเดีย แต่ในขณะเดียวกันก็ควรสอนให้ลูกสามารถใช้สื่อโซเชียลมีเดียอย่างปลอดภัยและหน้าที่ของแม่แล้วพอจะประมวลเป็นลำดับดังนี้

1. งดใช้มือถือกับทีวีสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี พ่อแม่บ้านจะดูเป็นสุข ถ้าสมาชิกทุกคนในครอบครัวใช้เวลาว่างร่วมกันทั้งครอบครัวหรือครอบครัว เช่น ว่างบ้าน ก็เป็นภาระที่สมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน ให้เป็นพื้นที่ที่พ่อแม่ทุกคนได้พูดคุยกันโดยเฉพาะ ซึ่ง

การมีส่วนร่วมนี้จะต้องเกิดจากความพอใจของกันและกัน โดยแม่จะต้องเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมดังกล่าว

2. แม่คือผู้ป้องกันความแตกแยกของครอบครัว ความสุขของครอบครัวเกิดจาก แม่เป็นผู้รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา ไม่เอาแต่ใจตนเอง แก้ปัญหาด้วยเหตุผล
3. แม่คือผู้สร้างสานความผูกพันของครอบครัว ในกรณีที่ เป็นครอบครัวที่อยู่ร่วมกับญาติ แม่ต้องอดทนและปรับตัวให้เข้ากับญาติให้ได้ เพื่อแสดงความเป็นแบบอย่างที่ดีของการอยู่ร่วมกันแก่ลูก

จะเห็นได้ว่าทั้งพ่อและแม่มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญมากพอกันในครอบครัว แต่สังคมให้การยอมรับสตรีในฐานะความเป็นแม่ และให้ความสำคัญกับแม่ในฐานะของผู้โอบอุ้มและประสานรอยร้าวในครอบครัว บรรยากาศแห่งสุขภาพจิตใจในครอบครัวจะถูกสร้างเสริมโดยแม่ ซึ่งความเป็นแม่เป็นสัญชาตญาณของผู้หญิงที่ติดมาโดยกำเนิด แต่การเลียนแบบและการเรียนรู้จากสังคม จะช่วยให้แม่มีความเป็นแม่สูงขึ้น หากแม่มาจากสิ่งแวดล้อมที่ดี เคยเห็นตัวอย่างแม่ที่ถูกต้องและควรปฏิบัติ เมื่อมาเป็นแม่จะทำให้เป็นแม่ที่ดีได้

แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมประกิต (Socialization)

คำว่า "การสังคมประกิต" มีผู้เรียกใช้ในภาษาไทยแตกต่างกันออกไป เช่น การขัดเกลาทางสังคม การเรียนรู้ทางสังคม การสังคมกรรม เป็นต้น ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของคำนี้ไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2520) ให้ความหมายว่า "การสังคมประกิต คือการให้การเรียนรู้แบบแผนความประพฤติ ความเชื่อ และบรรทัดฐานของสังคมที่เด็ก ๆ นั้นจะเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิก" การเรียนรู้แบบนี้ นอกจากจะทำให้สมาชิกใหม่คือ เด็กได้เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่ง ให้สืบไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งอีกด้วย

อเล็กซ์ ทิโอ (Alex Thio, 1986) ได้กล่าวไว้ว่า "การสังคมประกิต คือกระบวนการที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่บุคคล เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การสังคมประกิต

จะทำให้เด็กได้กลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะคติ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆของเขา"

สุพัตรา สุภาพ (2531) ให้ความหมายว่า "การสังคมประกิต เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย โดยที่กระบวนการทางตรงเป็นการสอนหรือบอกกันโดยตรง เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เพื่อนบอกเพื่อน ฯลฯ และกระบวนการทางอ้อมเป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการสังเกตและเลียนแบบ

ลำดับขั้นตอนของสังคมประกิต

ลำดับขั้นต่างๆของสังคมประกิตก็คือ วัยต่างๆ กระบวนการสังคมประกิตในแต่ละวัยย่อมแตกต่างกันไป และลักษณะเฉพาะกระบวนการสังคมประกิต ไม่มีจบสิ้นหรือหยุดลง ยังมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา กระบวนการสังคมประกิตแบ่งได้เป็น 5 ขั้น กว้างๆ คือ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2520)

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นแรกของชีวิตนับแต่แรกเกิด วัยนี้การเรียนรู้เป็นไปอย่างง่าย ๆ เพื่ออาหารและการดูแลรักษาเท่านั้น และเด็กจะมีความสัมพันธ์กับแม่หรือคนเลี้ยงเท่านั้น

ขั้นที่ 2 จะมีช่วงเวลาอยู่ระหว่าง 1 – 3 ปี เด็กเริ่มขยายความสัมพันธ์จากมารดาไปยังคนอื่น ๆ ในสังคมด้วย เช่น บิดา หรือญาติ พี่น้อง ในขั้นนี้นอกจากเด็กจะต้องการการเรียนรู้เพื่ออาหารและการดูแลรักษาแล้ว เด็กยังต้องการความรักจากผู้คนรอบข้าง และเรียนรู้ที่จะแสดงความรักตอบด้วย นอกจากนี้เด็กจะถูกสอนให้ช่วยเหลือตัวเองมากขึ้นด้วย

ขั้นที่ 3 ช่วงนี้เด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองมากขึ้น โดยสังคมจะเป็นผู้กำหนดและชี้แนะให้ โดยเฉพาะบทบาทในฐานะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย การเรียนรู้ในช่วงวัยนี้จะอยู่ประมาณ 4-13 ปี

ขั้นที่ 4 เป็นขั้นของวัยรุ่น เป็นวัยที่เด็กหันหน้าออกสังคมวงกว้างมากขึ้น เริ่มให้ความสำคัญกับครอบครัวน้อยลง การเรียนรู้ในสังคมจะเรียนรู้จากกลุ่มคนนอกครอบครัว โดยเฉพาะ

กลุ่มเพื่อน เด็กจะขาดความอดทนต่อข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ต้องการความเป็นอิสระอย่างมาก เด็กวัยนี้อาศัยกลุ่มเพื่อนเป็นสถาบันเรียนรู้ที่สำคัญ

ขั้นที่ 5 ขั้นของความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากวัยเด็กทั้ง 4 ขั้น กระบวนการสังคมประภัตนั้น เกิดในหมู่ผู้ใหญ่ได้ง่ายกว่าวัยเด็ก เพราะผู้ใหญ่สามารถพูดกันได้ง่ายกว่า โดยเฉพาะเรื่องที่ไม่ห่างไปจากความสนใจเดิมของคนที่มีอยู่ แต่ถ้าสิ่งที่เรียนรู้เป็นเรื่องยาก หรือซับซ้อนเกินกว่าความเคยชิน การเรียนรู้ก็จะดำเนินไปได้ยาก

ตัวแทนการสังคมประภิต

ตัวแทนการสังคมประภิตจะมีอยู่ 6 กลุ่ม ซึ่งกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ก็คือ สถาบันต่างๆ ที่บุคคลเข้าไปเป็นสมาชิกนั่นเอง (สุพัตรา สุภาพ, 2531) คือ

- ครอบครัว** เป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ ให้รู้ว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควรทำ หรืออะไรถูก อะไรผิด ถือเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และความประพฤติของเด็กเป็นอย่างยิ่ง การสังคมประภิตของครอบครัวนี้ จะทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม
- กลุ่มเพื่อน** เป็นกลุ่มที่มีอายุระดับใกล้เคียงกัน โดยอาจจะรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อนธรรมดาไปจนถึงชมรม หรือสมาคม กลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่อิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะเด็กวัยนี้มีแนวโน้มต้องการอยู่ร่วมกับเพื่อน ที่มีรสนิยมใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะในด้านความคิด การแต่งกาย หรือแบบของการแสดงออก เพื่อให้เพื่อนยอมรับตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม
- โรงเรียน** ครูมีอิทธิพลและมีผลต่อการพัฒนานุคลิกภาพของเด็ก เพราะเด็กสมัยใหม่มักใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลายาวนาน โดยเฉพาะลูกหลานของชนชั้นกลางซึ่งนิยมให้ลูกศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นไปเรื่อยๆ โรงเรียนมีโอกาสหล่อหลอมทัศนคตินิสัยใจคอของเด็กได้ไม่ยาก เนื่องจากเด็กต้องศึกษาเล่าเรียนหลายปีในแต่ละระดับ ทำให้เด็กได้รับคุณค่า และความรู้บางอย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว

กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มอาชีพต่างๆในสังคมซึ่งแต่ละกลุ่มอาชีพ จะมีคุณค่าหรือระเบียบกฎเกณฑ์ไปตามอาชีพนั้นๆ

ตัวแทนทางศาสนา เป็นตัวแทนที่ขัดเกลาคคน หรือแนะแนวทางให้คนยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อเป็นเป้าหมายในการกระทำ สำหรับบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างใกล้ชิด ศาสนาก็มีอิทธิพลอยู่ไม่น้อย ซึ่งเหล่านี้ออกมาในรูปขนบธรรมเนียมประเพณี มารยาท ฯลฯ ที่ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไป

สื่อมวลชน มีส่วนในการสังคมประกิตทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่างๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อ แบบของความประพฤติ อิทธิพลของสื่อมวลชนนี้จะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่แต่ละบุคคล ภูมิหลังของครอบครัว ว่าได้สอนลูกให้รู้จักเหตุผล หรือเลือกเฟ้นข่าวสารต่างๆได้มากน้อยเพียงใด หรือขึ้นอยู่กับเจตคติของแต่ละบุคคลต่อสิ่งที่ได้รับ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงสถาบันต่างๆ ที่มีบทบาทในกระบวนการสังคมประกิต จะพบว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกของสังคม ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมแก่สมาชิกของครอบครัว ตลอดจนกล่อมเกลापฤติกรรมหรือบุคลิกภาพ ให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับทวงตรงนี้ได้แก่ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจา หรือการกระทำที่ทำให้เด็กได้รู้ว่า สิ่งใดถูกต้องเหมาะสม ส่วนทางอ้อม ได้แก่ แบบอย่างของการกระทำ และการแสดงออกทางอารมณ์ของสมาชิกในครอบครัว ที่เด็กเห็นจากพ่อแม่ พี่น้อง เป็นต้น

นอกจากนี้ครอบครัวยังเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลมากในกระบวนการสังคมประกิต เนื่องจากพ่อแม่ต้องทำหน้าที่ตีความหมายของข้อคำสอนของกลุ่มอื่นๆ หรือคอยส่งเสริมหรือควบคุมว่าลูกควรจะคบหาสมาคมกับผู้ใดบ้าง จึงเห็นได้ว่าสถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญยิ่งในการที่จะทำให้มนุษย์เป็น “คน” ที่สมบูรณ์ จนอาจกล่าวได้ว่า “บ้านเป็นศูนย์กลางของการขัดเกลาทงสังคม โดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้”

แนวคิดเรื่องเพลงและการสื่อสาร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงดำรัสไว้ว่า "เพลงมีอิทธิพลเข้าไปในทุกแห่ง สะท้อนสังคมทุกวันนี้ จึงขอให้นักร้องนักแต่งเพลงแทรกสิ่งดีงามเข้าไปในเพลง ให้เพลงเกิดประโยชน์ต่อสังคม (สุกัญญา บำรุงสุข, 2517: 5) จะเห็นได้ว่า เพลงเป็นผลสะท้อนทางความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ทศนคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี และยังช่วยโน้มน้าวพฤติกรรมและทัศนคติของสังคมให้ดำเนินไปตามบรรทัดฐานของสังคม ตรงกับแนวความคิดของ เจ แชมเปียน (J.Champion และคณะ, 1984) (อ้างใน ณัฐพร พาณิช, 2539) ที่กล่าวว่า มนุษยชาติได้ใช้เพลงในการแสดงอารมณ์ต่างๆ เช่น ความรัก ความผิดหวัง และเพลงได้สะท้อนถึงพฤติกรรมบางอย่าง เช่น เพลงชาติ เพลงปลุกใจ นอกจากนี้ เพลงยังได้สื่อถึงความเชื่อด้านศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ของชุมชน หรือสังคมหนึ่งๆ เช่น เพลงศาสนา มนุษย์ได้ใช้เพลงเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม เช่น เพลงสันติภาพ เพลงเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ ในปัจจุบัน นักโฆษณาสร้างสรรค์เพลงเพื่อโน้มน้าวใจให้บริโภคสินค้าของตน

ด้วยเหตุนี้ จึงนับได้ว่าเพลงมีอิทธิพลมากมายต่อมนุษย์ การใช้เพลงในการสื่อสารหรือถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ก็ย่อมเป็นกระบวนการที่สำคัญ พิจารณาแบบจำลองการสื่อสารพื้นฐานของ แฮร์โรลด์ ดี ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell, 1960) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันที่ได้ตอบคำถามที่เป็นขั้นตอน ดังนี้

ใคร

กล่าวอะไร

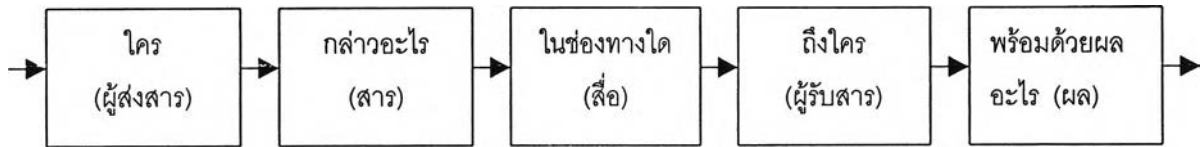
ในช่องทางใด

ถึงใคร

พร้อมด้วยผลอะไร

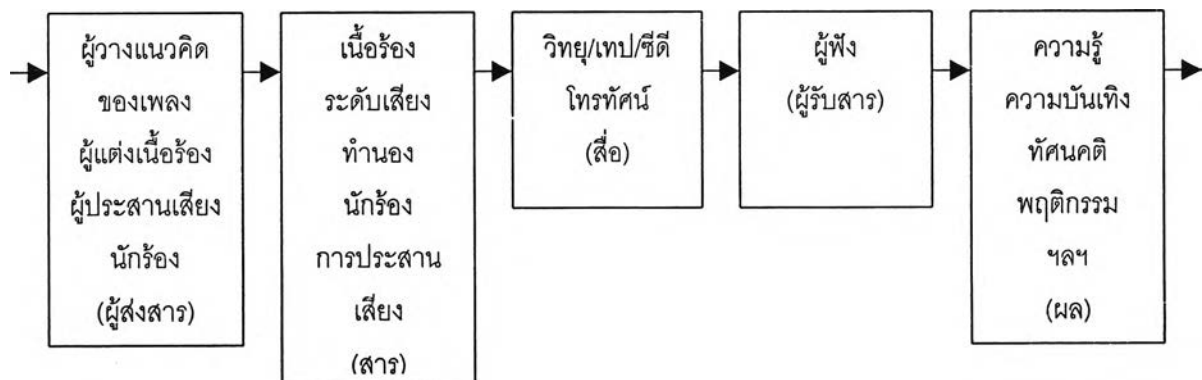
จากคำถามดังกล่าว สามารถแปลงเป็นแบบจำลองเชิงแผนภูมิที่เป็นที่รู้จักและถูกอ้างอิงอย่างกว้างขวางในวงการสื่อสารมวลชน ดังตารางภาพข้างล่างนี้

แสดงแบบจำลองการสื่อสารพื้นฐานเชิงแผนภูมิ (Harold D.Lasswell,1960)

จะเห็นได้ว่า แบบจำลองของ Lasswell เป็นเรื่องของการสื่อสารโดยทั่วไป แต่เมื่อกกล่าวถึงเรื่องเพลงกับการสื่อสาร จึงสามารถจำลองแบบข้างต้นมาประยุกต์เป็นแบบจำลองการสื่อสารในรูปของการฟังเพลงได้ดังนี้

แสดงแบบจำลองการสื่อสารในรูปการฟังเพลง

องค์ประกอบของเพลง

เพลงเป็นงานศิลปะที่ละเอียดอ่อน ซึ่งถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้ คือ (พูนพิศ อมาตยกุล, 2529)

1. **ผู้ประพันธ์ คำร้อง- ทำนอง หรือ คีตกวี (composer)**
เป็นผู้เสนอความคิด จินตนาการ อารมณ์และความรู้สึกออกมาเป็นเพลงที่ประกอบไปด้วยเนื้อร้องและทำนอง
2. **ผู้ถ่ายทอด (interpreter)**
มีหน้าที่สร้างสีสันให้กับดนตรี เช่น นักดนตรี นักร้อง นักร้องเสียงประสาน ผู้บันทึกหรือผสมเสียง ผู้ควบคุมการผลิตหรือโปรดิวเซอร์ เป็นต้น เป็นฝ่ายที่สร้างความเป็นเอกภาพให้แก่เพลงไทยสากล และนำเสนอเพลงที่มีอิทธิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้ฟังเพลง
3. **ผู้วิจารณ์ หรือผู้มีหน้าที่ในการวิจารณ์เพลงไทยสากล**
ในที่นี้อาจหมายถึง นักสร้างสรรค์หรือผู้ประพันธ์ เจ้าของค่ายเพลงหรือฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่ในการวิจารณ์ประเมินผลงานเพลงไทยสากลก่อนที่จะนำไปทำการจัดจำหน่าย โดยเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน รวมถึงผู้วิจารณ์ทั่วไปในสังคมที่มีหน้าที่ในการวิจารณ์เพลงไทยสากลที่ได้สื่อสารไปยังผู้ฟังแล้วเป็นการประเมินผลงานอีกทางหนึ่ง
4. **สื่อ (medium)**
ได้แก่ สื่อกลางระหว่างนักร้อง นักดนตรี และผู้ฟัง สื่ออาจได้แก่ เสียงร้องหรือเสียงดนตรี และอาจรวมไปถึงสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ แผ่นเสียง เครื่องบันทึกเสียง เทปคาสเซ็ท ฯลฯ ซึ่งจะช่วยถ่ายทอดบทเพลงไปยังผู้ฟัง/กลุ่มเป้าหมาย
5. **ผู้ฟัง (listener)**
คือ ผู้รับสารที่ได้รับการถ่ายทอดบทเพลงโดยการเปิดรับสื่อที่นำเสนอผลงาน
6. **บทเพลง (song)**
คือ สิ่งที่ได้ถูกสร้างขึ้นจากความคิด กลายมาเป็นเนื้อร้อง ทำนอง แล้วนำมาบรรเลงด้วยเครื่องดนตรี ซึ่งเป็นเครื่องมือทั้งที่เป็นเครื่องมือไฟฟ้า ที่ก่อให้เกิดเสียงดนตรีต่างๆ ได้โดยอาศัยการ

เรียบเรียงเสียงดนตรี ซึ่งเป็นการประสมประสานเสียงดนตรีที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความไพเราะเพราะพริ้งน่าฟัง

7. ผู้เผยแพร่บทเพลง (publisher) ได้แก่ นักร้องและนักดนตรี

นักร้อง หมายถึง ผู้ถ่ายทอดบทเพลงด้วยน้ำเสียง ท่วงทำ และอารมณ์

นักดนตรี หมายถึง ผู้ถ่ายทอดบทเพลงด้วยฝีมือการบรรเลง

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารผ่านเพลงไทยสากล แบ่งเป็น 2 ประเภท

1. วจนภาษา (verbal language)

หมายถึง ภาษาที่แสดงออกในรูปถ้อยคำ คำพูด ตัวอักษร ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน ซึ่งนักประพันธ์เพลงได้กลั่นกรองมาจากแนวคิด รูปแบบ วัตถุประสงค์ต่างๆ ของเพลงไทยสากล เป็นเกณฑ์ หรืออาจเป็นการกลั่นกรองมาจากจินตนาการจากประสบการณ์ของนักสร้างสรรค์ หรือผู้ประพันธ์คำร้อง-ทำนอง แล้วมานำเสนอในรูปของเนื้อเพลง ซึ่งเนื้อเพลงไทยสากลนั้น :

- 1.1 เนื้อเพลงที่มีเนื้อหาสาระเป็นการอธิบาย หรือพรรณนาแนวคิดของบทเพลงอย่างตรงไปตรงมา ไม่ต้องการการตีความหมายมาก
- 1.2 เนื้อเพลงที่มีเนื้อหาสาระ สื่อความหมายทางอ้อม ต้องการการตีความหมายที่แฝงมาเพิ่มเติมนอกเหนือจากการฟังเพลงเพื่อความบันเทิงแต่อย่างเดียว

ระดับของคำที่พบในเนื้อเพลงไทยสากล แบ่งได้ดังนี้

1. ภาษาปาก หมายถึง ภาษาที่คนส่วนใหญ่ใช้ในการพูดในชีวิตประจำวัน หมายรวมถึง ภาษาถิ่น ภาษาตลาด ภาษาแสดง คำหยาบ คำด่าทอ การครวญครางที่แสดงอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งอาจใช้ได้ทั้งภาษาพูดโดยทั่วไป และภาษาเขียนที่ไม่เป็นทางการ ไม่ต้องการพิธีรีตองมากนัก ซึ่งจะพบภาษาลักษณะนี้อยู่ในเพลงด้วยเช่นกัน
2. ภาษากึ่งแบบแผน หมายถึง ภาษาที่มีลักษณะผสมระหว่างภาษาปากและภาษาแบบแผน คือ มีความสละสลวยสุภาพมากกว่าภาษาปาก แต่ยังไม่เข้าระดับเป็นภาษาแบบแผนที่ได้มาตรฐาน เช่น ภาษาร้อยแก้ว ภาษาที่สุภาพ เป็นต้น

3. ภาษาแบบแผน หมายถึง ภาษาที่ใช้อย่างเป็นทางการ ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนทั้งในด้านการใช้คำ สำนวน ประโยค อาจจัดได้ว่าเป็นภาษามาตรฐานของสังคม ได้แก่ ภาษาวិชาการ ภาษากวี ร้อยกรอง เป็นต้น

2. อวัจนภาษา (verbal language)

เป็นภาษาที่ไม่แสดงออกด้วยถ้อยคำ หรือคำพูดโดยตรง แต่สามารถเป็นที่เข้าใจร่วมกันได้ระหว่างผู้ส่งสาร (นักประพันธ์คำร้อง) กับผู้รับสาร อวัจนภาษาเหล่านั้นได้แก่ ทำนอง (melody) จังหวะ (rhythm) สีสันดนตรี (tone colour) รูปแบบ (form) ความเป็นเอกภาพ (unity) ที่สื่อมาพร้อมกับเพลงพร้อมๆกัน โดยสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถแยกแยะออกมาได้อย่างชัดเจน

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาสาระของเพลงไทยสากลยุคนิยมในปัจจุบัน ได้มีการนำเสนอเรื่องราวที่ร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านลีลา ทำนอง ดนตรี ไม่ว่าจะเป็นตัวโน้ต จังหวะ และเครื่องดนตรี ที่มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น ในด้านคำร้องนั้น ผู้ประพันธ์จะใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา มักเป็น วลี ถ้อยคำ หรือสำนวนแปลกใหม่ ที่ก่อให้เกิดความซาบซึ้งในอารมณ์เพลง หรือสร้างความสนุกสนานเร้าใจตามแต่ผู้สร้างสรรค์จะต้องการนำเสนอเพลงไปในแนวทางใด

แนวคิดด้านการสื่อความหมายโดยใช้โวหารภาพพจน์

(Figure of speech)

ภาพพจน์ (Figures of Speech) คือ ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพหรือภาพใใจ คำว่า ภาพพจน์ในที่นี้จึงเป็นเรื่องของภาษา ศิลปะการใช้ถ้อยคำ เสียงของคำ ไม่เกี่ยวข้องกับ คำว่า ภาพพจน์ ซึ่งคนส่วนใหญ่มักจะใช้แทนคำว่าภาพลักษณ์ (Image) (อวยพร พานิช ,2544 : 286-288)

ภาพพจน์ มี 8 ชนิด ดังต่อไปนี้

1. อุปมาอุปไมย (Simile)

คือ การเปรียบเทียบโดยตรง เปรียบเทียบสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น สวยเหมือนนางฟ้า ดวงตาของเธอสุกสกาวดั่งดวงดาว เป็นต้น อุปมาอุปไมยจะใช้คำเชื่อมเหล่านี้ เช่น ดั่ง เปรียบ เสมอ เป็น ดุจ เป็นต้น เช่น ชนเหมือนลิง

2. อุปลักษณ์ (Metaphor)

เป็นการกล่าวเปรียบเทียบเป็นนัยให้เข้าใจเองไม่กล่าวเปรียบเทียบตรงๆ เช่น ที่ประชุมแห่งนี้เป็นที่รวมของบรรดาเสือสิงห์ กระทิงแรดทั้งหลาย สวรรค์ในอก นรกในใจ คลื่นมนุษย์หลังไหลมารวมพิธี

ภาพพจน์ชนิดอุปลักษณ์นี้นักเขียนนิยมใช้กันมากในคอลัมภ์หนังสือพิมพ์ต่างๆ เพราะใช้คำน้อย กินความหมายมาก

3. บุคลาธิษฐาน (Personification)

คือ ภาพพจน์ที่กล่าวถึงสิ่งไม่มีชีวิตเสมือนเป็นสิ่งที่มีชีวิต เช่น ฟ้าร้องไห้ ไบไม้เรียงระบำ เสียงทรากอีสร์ ปุนสะอื้น ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆเช่น จากนิทานสัตว์ที่ตัวละครสัตว์พูดได้ แสดงบทบาทเหมือนมนุษย์

4. อนุนามนัย (Synecdoche)

คือ การนำส่วนน้อยหรือส่วนย่อยที่เห็นเด่นชัด มากกล่าวโดยหมายถึงส่วนทั้งหมด เช่น กรุงเทพคือประเทศไทย เพชรบุรีเมืองคนดู

5. นามนัย (Metonymy)

คือ การเรียกชื่อสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทน ไม่เรียกตรง ๆ แต่เป็นคำที่รู้จักกันทั่วไปเช่น ฐานันดรที่4 คือ นักหนังสือพิมพ์ แย่งเก้าอี้กันคือแย่งตำแหน่งกัน เป็นต้น

อนุนามนัยและนามนัย เป็นภาพพจน์ที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้คำธรรมดา ซ้ำซากมาใช้คำสั้น ที่บอกจุดเด่นของสิ่งนั้นได้ โดยผู้ส่งสารไม่ต้องเสียเวลาอธิบาย และผู้รับสารก็มองเห็นภาพได้ทันที

6. อธิพจน์ (Hyperbole)

คือ การกล่าวเกินจริง อาจกล่าวมากเกินจริงหรือน้อยเกินจริง นิยมใช้กันมาก แม้ในภาษาพูด เพราะเป็นการเปรียบเทียบที่เห็นภาพได้ง่าย เช่น การบินไทย รักคุณเท่าฟ้า ผู้จนเลือดหยดสุดท้าย

7. ปฏิพจน์ (Paradox)

คือ การนำถ้อยคำที่มีความหมายตรงข้ามกัน หรือขัดแย้งกันมากล่าวอย่างกลมกลืน ภาพพจน์ประเภทนี้ต้องวิเคราะห์ความหมายให้ลึกกลงไปถึงจะเข้าใจ เช่น รักยาวให้สั้น รักสั้นให้ต่อ เสีย่น้อยเสียยาก เสียมากเสียง่าย เล็กดีรสโต หัวเราะรำ น้ำตาริน

8. สัทพจน์ (Onomatobolia)

คือ ภาพพจน์ที่เลียนเสียง หรือแสดงลักษณะอาการต่าง ๆ เช่น เสียงดนตรี อาการของสัตว์ เป็นต้น สัท แปลว่า เสียง การใช้ภาพพจน์ประเภทนี้ทำให้รู้สึกเหมือนได้ยินเสียงของสิ่งนั้นจริงๆ โดยใช้เสียงของคำ เช่น

เสียงดนตรี อ่อยอ่อยเอื้อยเอื้อยอ้อเสียงซอฮู้

เสียงสัตว์ อ้อยอ้อเอียงอ้อยอ้อเอียงส่งเสียงร้อง

เสียงธรรมชาติ มั่นดังจอกโครมๆ มั่นดังจอกๆจอกๆโครม (เสียงน้ำตกจากเพลงเขมรไทยโยก)

การใช้ภาพพจน์ทั้ง 8 ชนิดที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมให้สำนวนโวหารดีขึ้น ต้องใช้ให้เหมาะสม เฉพาะที่จำเป็นไม่พรั้าเพื่อ หรือมากเกินไปจนเกินควร ในการเปรียบเทียบซึ่งก็ควรเปรียบกับสิ่งใกล้เคียงหรือเป็นรูปธรรมจึงจะเหมาะสมสำหรับงานนิเทศศาสตร์

นอกจากนั้นยังการใช้ถ้อยคำในลักษณะเป็นภาพพจน์ที่น่าจะกล่าวถึงอีก ได้แก่

การใช้โวหารประชดประชัน (Irony)

คือ ศิลปะการใช้ถ้อยคำ สำนวนเพื่อเสียดสี (Satire) ประชดประชันโดยการยั่วเล่นไม่ก่อให้เกิดการล่วงเกินจนถึงขั้นสบประมาท วิธีเขียนโดยใช้โวหารประชดประชัน จะใช้ในการเขียนสารคดี หรือบันเทิงคดีก็ได้ ถือว่าเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญยิ่งของนักเขียน สามารถสร้างอารมณ์ขัน หรือมีผลทางสร้างสรรค์ได้ ตัวอย่างเช่น อภิมหัทศจรยย์

กรุงเทพต้องไม่เป็นเมืองมหัทศจรยย์ที่คนเดินเร็วกว่า

(คอลัมน์ก้านตาคอ, มติชน 9 ก.ย.2536)

ในเรื่องของการใช้ถ้อยคำและความหมายนั้นในการกล่าวถึงความหมายของคำต่าง ๆ นั้น ยังมีการแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ความหมายตรง หรือนัยตรง (Denotation)

คือ ความหมายตรง ตามคำที่ปรากฏในพจนานุกรม หรือ การรับรู้ของคนทั่วไป ตัวอย่างเช่น

กิน คือ การเคี้ยว หรือกลืนอาหาร

เด็ก คือ ผู้เยาว์

ถ้ากล่าวว่ “เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันนี้” ในคำขวัญนี้คำว่าเด็กใช้ในความหมายนัยตรง

2. ความหมายนัยประหวัด หรือความหมายแฝง

คือ ความหมายของคำบางคำที่มีความหมายอื่นๆแฝงอยู่ นอกจากความหมายตรงแล้ว ความหมายนี้เป็นที่รู้จักกันในกลุ่มคน หรือบางช่วงเวลาแต่ก็เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป เช่น

กิน แปลว่า การโกง

เด็ก แปลว่า โสเภณี , ลูกน้อง

ถ้าบอกว่าวันนี้มีเด็กใหม่ หมายความว่า วันนี้มีโสเภณีคนใหม่ หรือ “รู้จักเด็กใหม่ของผมด้วย” หมายความว่า รู้จักลูกน้องคนใหม่

นอกจากความหมาย สำนานภาพพจน์สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการใช้ภาษา คือ สีลา (Style) บางแห่งใช้คำว่า ท่วงทำนอง ซึ่งหมายถึง ลักษณะหรือลีลาการใช้ภาษา สำนวนโวหารของแต่ละคน หรือแต่ละสถานการณ์ลีลาภาษาของแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนความสามารถเฉพาะตัว

ซีเซโร จึงแบ่งท่วงทำนองหรือลีลาการใช้ภาษา (Style) ออกเป็น 3 ลีลา คือ

1. แบบเรียบธรรมดา หรือ ลีลาเรียบง่าย (Plain style) เป็นลีลาที่ใช้คำไทยแท้ แม้จะมีที่มาจากภาษาอื่น ก็ใช้กันจนซึมซาบในภาษาไทย เช่น เดิน จมูก รส ทุกข์ สุข เป็นต้น
2. แบบขัดเกลากพอประมาณ หรือ ลีลาปานกลาง (Moderate Style) มีลักษณะที่เป็นพลังมากขึ้น แต่ก็ฝังไว้ซึ่งความเรียบง่าย

3. แบบเขียนที่สูงส่ง หรือ ลีลาโอฬาริก (Grand Style) เป็นลีลาการใช้ภาษาที่งดงาม ประณีต สูงส่ง สง่า ไพเราะ ดังเช่น คำประกาศ คำสดุดี คำปฏิญญา ตัวอย่างเช่น บทบรรยายพระมหาปริณิพพานขององค์พระบรมศาสดา

“ขณะนั้น อันว่า ปฐวีก็มปนาทก็บังเกิดปรากฏพิลึกพิลงทั่วโลกธาตุดั่งปวง อีกห้วงมหรรณพก็กำเรบตีฟองคะนองคลื่นครืนครื้นนฤนาทสนั่นในมหาสมุทรสาคร..”

และเนื่องจาก การเขียนเพลงมีการใช้คำที่ไพเราะสละสลวยเช่นเดียวกับการเขียนบทร้อยกรอง ผู้วิจัยจึงขอแนะนำแนวคิดในการเขียนบทร้อยกรอง ของ ช่อประยงค์ มาประกอบการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ (อวยพร พานิช, 2545 : 303-306)

1. คำ หรือ รสคำ

1.1 คำที่แสดงความหมายในทางกายภาพ

เป็นคำที่นำมาประกอบค่านาม เพื่อให้ภาพชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น คำว่า ยวบยับ ยัวเยี้ย เกลื่อนกลาด เป็นต้น

1.2 คำที่มีความหมายในทางเสียง

คือ คำเลียนเสียงต่างๆ ของคน เหตุการณ์ และ ธรรมชาติ เช่น กรอบแกรบ เบรียงปรัาง เป็นต้น

นอกจากหลักการเลือกใช้ถ้อยคำ 2 ประการดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักเกณฑ์ย่อยบางประการ ได้แก่

- คำซ้อน

คือ คำที่เอาคำอื่นที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมารวมกัน เพื่อสัมผัสคล้องจอง เช่น คำขายรายล่อง คับแคบแอบใจ เป็นต้น

- คำที่มีเสียงคู่

คือ คำ 2 คำที่มีความหมายอย่างเดียวกัน และมีเสียงพยัญชนะตัวเดียวกันมาวางต่อกัน เช่น เสื่อสาด เนินนาน เป็นต้น

- คำคู่และการกลับคำ

คือ คำที่มีความหมายซ้ำกันนำมาสลับที่กัน เพื่อสัมผัส เช่น เراءร้อน-ร้อนเراء , เสร้า โศก-โศกเสร้า เป็นต้น

- คำสร้างใหม่ หรือแปลงคำเก่าเพื่อสัมผัส

ต้องคำนึงถึงหลักภาษา และความรับผิดชอบในการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ด้วย

2. ความ หรือ รสความ

ความ คือ เนื้อความ หรือเนื้อหาของงานประพันธ์หรือยกรอง หากผู้ประพันธ์มีความสามารถในการใช้คำที่ให้ทั้งภาพและเสียง สร้างสรรค์จินตนาการและมีความไพเราะ ยอดเยี่ยม ถ้าเสนอเนื้อหาที่มีคุณค่าทางความคิดก็จะทำให้งานประพันธ์นั้นมีค่ายิ่ง แต่หากรูปแบบดีแต่เนื้อหาหรือรสความมิได้เสนอสาระใดๆให้ผู้อ่าน บทประพันธ์นั้นก็ด้อยค่าลงทันที

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับด้านเพลง มีดังนี้

1. เพลงไทยสากลระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2531 : การศึกษาในด้านลักษณะภาษาและการสะท้อนวัฒนธรรมไทย ของ พรเพ็ญ ตันประเสริฐ (2533)

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาคำร้องเพลงไทยสากล ในด้านลักษณะของภาษา สำนวน และการสะท้อนถึงวัฒนธรรม และปัญหาของสังคมไทยในขณะนั้น

ผลการศึกษาพบว่าเนื้อเพลงไทยสากลที่แต่งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2529-2531 มีการใช้ถ้อยคำซึ่งมีลักษณะที่น่าสนใจ 4 ลักษณะ คือ การสร้างคำ การใช้คำ การเล่นคำ และการใช้สำนวนในด้านการสร้างคำ มีการรวมคำ การเชื่อมเสียงของคำ และการประสมคำ ในด้านการใช้คำมีการใช้ภาษาพูด การใช้คำแสดง การยืมคำจากภาษาอังกฤษ และการใช้เสริมคำสร้อย ในด้านการเล่นคำ มีการใช้คำซ้ำหรือซ้ำคำ การสับคำ การเรียงคำสับตำแหน่ง การเล่นความหมายของคำ การผวนคำ และการใช้คำกริยาเรียงกันหลายๆคำ ส่วนในด้านสำนวนในเพลงไทยสากล มีการดัดแปลงสำนวนเดิมและสร้างสำนวนใหม่

2. เนื้อหาเพลงไทยยอดนิยม การรับรู้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการฟังเพลงไทยสากลของวัยรุ่น ของ จีรวรรณ กาญจนานันท์ (2540)

การวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ การวิเคราะห์เนื้อหาเพลง และการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่าง ความบ่อยครั้งในการฟังเพลง การรับรู้ประโยชน์และความพึงพอใจจากการฟังเพลง

ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหาเพลง ได้คัดเลือกเพลงที่ติดอันดับเพลงยอดนิยมระหว่างเดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2540 จำนวน 20 เพลงนำมาจำแนกเนื้อหาออกเป็นประเภทต่างๆ สามารถแยกได้ดังนี้

1. ต้องการความรักความเข้าใจและการยอมรับ
2. แสดงความรัก ความเห็นใจ
3. ผิดหวัง ตัดพ้อต่อว่าคนรัก หรืออ้อนง้อคนรัก
4. สะท้อนลักษณะเฉพาะและนิสัยของวัยรุ่น เช่น ความเป็นตัวของตัวเอง

สรุปได้ว่า เนื้อหาเพลงไทยยอดนิยมของวัยรุ่นเกือบทั้งหมดเกี่ยวข้องกับเรื่องความรัก

3. การวิเคราะห์เพลงไทยสมัยนิยมแนวร็อค ของ ลำเนา เขี่ยมสะอาด (2538)

ศึกษาถึงประวัติเพลงร็อคในประเทศไทยและรูปแบบเฉพาะของดนตรีร็อคโดยศึกษาตามอารมณ์ของเพลง ความเร็วของจังหวะ โครงสร้างของเพลง บันไดเสียงเพลง การเรียบเรียงเสียงประสาน เสียงดนตรีและอุปกรณ์แต่งเสียง และ แบ่งประเภทเนื้อหาของเพลงออกเป็นกลุ่มต่างๆ อย่างคร่าวๆ เช่น เนื้อหาเพลงสะท้อนสังคม และศึกษาฉันทลักษณ์ของเพลงเทียบกับรูปแบบคำประพันธ์

4. การสื่อความหมายในเพลงปลุกใจสี่เหล่ห้าทัพ ของ ว่าที่ร้อยตำรวจโท (หญิง)วรรณลดา พิรุณสาร (2543)

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเพลงปลุกใจสี่เหล่ห้าทัพ และการสื่อความหมายในเพลงปลุกใจ ตลอดจนวิเคราะห์วัฒนธรรม แรงจูงใจ และอารมณ์ที่ใช้ในการสื่อความหมาย โดยผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละกองทัพทำการคัดเลือกเพลงปลุกใจของกองทัพเพื่อนำมาศึกษาจำนวน 8 เพลง จากจำนวนเพลงปลุกใจทั้งหมด 223 เพลง

5. วาทศิลป์ในเพลงไทยสมัยนิยม ของ อภินิหาร ภูภิรมย์ (2543)

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาลักษณะทางวาทศิลป์ของเพลงไทยสมัยนิยม โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และ การวิเคราะห์เพลงที่มีวาทศิลป์ที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้ฟังจำนวน 114 เพลง

ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ 5 ประการ ของวาทศาสตร์ (5 Canons) เป็นกรอบหลักในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 1. การคิดค้นเนื้อหา 2. การจัดเรียบเรียงสาร 3. ลีลาการใช้ภาษา 4. การส่งสาร 5. การประกอบสร้าง

ในส่วนของการประกอบสร้างนั้น ผู้วิจัยได้ใช้มุมมองแบบระบบ ซึ่งเน้นถึงว่า องค์รวมเป็นมากกว่าผลบวกของส่วนประกอบแต่ละส่วนมาอธิบายเพลง ซึ่งไม่ใช่มีเพียงเนื้อเพลง ทำนอง และดนตรีเท่านั้น แต่ปัจจัยที่จะทำให้เพลงนั้นน่าประทับใจหรือไม่ยังขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของเนื้อร้องกับทำนอง เนื้อร้องกับดนตรี ทำนองกับดนตรี และความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ส่วนอีกด้วย

งานวิจัยที่ศึกษาในด้านของการสื่อสารกับครอบครัว พบว่ามี 1 เรื่อง คือ

บทบาทของนิตยสารผู้หญิงแนวครอบครัวในการพัฒนาครอบครัว ของ วิภา น้าลาก (2541)

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาถึง บทบาทของนิตยสารผู้หญิงแนวครอบครัวในการพัฒนาครอบครัว โดยการวิเคราะห์ปริมาณประเภทของเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ และประโยชน์ของเนื้อหา ที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิงแนวครอบครัว ทั้ง 3 ฉบับ ได้แก่ นิตยสารแม่และเด็ก ดวงใจพ่อแม่ และ โลพีแอนด์ แฟมิลี่ พร้อมทั้งสำรวจความต้องการและความคิดเห็นของผู้อ่าน แล้วนำมาเปรียบเทียบพิจารณาถึงความสัมพันธ์ เพื่อวิเคราะห์ถึงบทบาทในการพัฒนาครอบครัว และแนวโน้มของนิตยสารดังกล่าวในอนาคต